

Træk af udviklingen
i landbruget
på "Engtoftegård" i Ølby
1940 – 1990.

Af Sjællands Veteran Traktorklub er jeg blevet bedt om at skrive lidt om mekaniseringens udvikling i landbruget i den tid, jeg har været landmand.

Jeg startede i 1939 som selvstændig landmand. Min kone og jeg blev gift den 26/5-1939, og vi sidder stadig på gården i 1993, men har selvfølgelig trappet ned. Jeg er nu over 80 år.

Jeg tænker tit på, at i den tid, jeg har fulgt udviklingen indenfor landbruget, er der sket utrolig meget på et kort åremål, og hvis jeg går tilbage til mine forældres tid og det, de har oplevet i landbruget, ja, så er vi jo næsten tilbage i oldtiden.

Mine forældre blev begge født i 1868, så de kunne jo fortælle om de rigtig gamle dage med fællesdrift på mange områder, hvor alt var håndarbejde både ude og inde. Det var jo før mejeriers og slagteriers tid.

Far har kørt med torvelæs til København og solgt varer på torvet, både smør, flæsk og korn samt hø og halm med mere. Far havde kørt med sin far fra dreng af. Farfar døde, da far kun var 13 år, og derfor var det ham, som kørte vognen sammen med sin mor.

De boede i Jersie og kørte hjemmefra om aftenen, og var så i København inden torvet begyndte om morgenen.

Da mine forældre blev gift, fik de 20 tønder land af farfars gård og byggede en lille ejendom. Der var 4 søskende, så gården blev delt i 4 dele.

Det var i år 1900, de byggede, og der var ikke ret megen mekanik til at begynde med. Min far begyndte med le og plejltøj i de første år, men fik dog snart en lille tærskemaskine til hesteomgang, men det var jo kun en der slog kernerne af. Halm, avner og kerner lå i et rod i laden, og skulle så skilles ad, og korn og avner skulle igennem en kastemaskine, som var håndtrukket. Men efter nogle år blev der så oprettet tærskeselskaber med store maskiner, men dog stadig med løs halm og avner, der skulle bæres væk med håndkraft, og kornsækkene skulle selvfølgelig bæres på loftet.

Første verdenskrig satte dog udviklingen meget tilbage, og i 1929-1930-1931 kom landbrugskrisen, som var meget slem. Først midt i 30'erne kom der igen gang i udviklingen. Nu kom der flere lettelser, som f.eks. kornblæsere m.m., og damplokomobilet blev skiftet ud med "Ford"traktoren, så hele værket blev selvtransportabelt. Før den tid skulle det hele flyttes fra gård til gård med hestetransport.

Efter anden verdenskrig begyndte så den egentlige mekanisering i landbruget med mejetærskere og den slags. Jeg husker den første mejetærsker, der kom til Østsjælland. Det var vistnok Billesborg, der fik den første. Den var ikke særlig stor og heller ikke selvkørende, men et vidunder var det alligevel.

Men det varede ikke længe før maskinerne blev større og

selvfølgelig selvkørende, men der skulle jo mere til, før man blev kendt med, hvordan kornet skulle behandles.

Der var mange i de første år, som fik høstet for tidligt og kornet brændte sammen på magasinet, så tørring blev jo samtidig en nødvendighed. Men efterhånden som alle blev klar over, at det var nødvendigt med tørrerier, så blev det jo en leg med høsten i sammenligning med dengang, man skulle have fat i det hele mange gange, både i marken og hjemme på gården.

I 1939, da jeg kom til Ølby og overtog min svigerfars gård på 34 tønder land, var noget af det første, jeg fik anskaffet, en stor tærskemaskine. Min svigerfar havde en 10" "Holbæk" fast installeret i loen, så vi skulle flytte det meste af høsten en ekstra gang inde i laden for at få det i tærskemaskinen, og der var heller ikke avnblæser og den slags, så jeg købte ret hurtigt en 18" "Dronningborg" med kornblæser og avnblæser og en stor halmpresser, men så fik jeg indrettet det hele, så vi kunne tærske lige fra marken. Jeg syntes, det var en meget stor lettelse, at det ikke først skulle sættes i lade og så flyttes igen.

Jeg har tjent på en gård oppe ved Sjællands Odde, hvor vi havde hele høsten stående i stakke ude og kørte den ind i laden om vinteren og tærskede. Det var et kedeligt og unyttigt arbejde, syntes jeg. Det ville jeg ikke udsættes

for igen. Jeg har altid prøvet på at indrette mig på den letteste og bedste måde og har udtænkt mange snedige arbejdsgange. Det var ganske simpelt en nødvendighed efterhånden som arbejdslønnen steg, og det blev vanskeligt at få medhjælp. Jeg købte også en selvilægger til tærskværket. Den arbejdede godt og sparede en mand i arbejdsgangen.

Vi havde altid en karl, og efterhånden som vores tre børn voksede op, var de også med til det, de kunne klare.

I 1957 kastede jeg mig ud i den egentlige mekanisering. Vi købte en traktor, en ny "Volvo T25" benzin med tofuret 12" "Fraugde"plov og "Saxonia" 19 rk. såmaskine samt en 4 rk. radrenser. Vi havde ret mange sukkerroer til foderbrug og lucerne til hø. Hjemmefra var jeg vant til lucerne og sukkerroer, og vi brugte altid det hele, rod og top. Da krigen begyndte, næsten samtidig med, at jeg kom til Ølby, begyndte jeg straks at ensilere roetop. Det var jo ganske nyt. Jeg var på Ll.Køgegård at se en maskine demonstreret, "RUF" hed den. Der var mange mennesker for at se den, og jeg købte en med det samme (Jeg har den endnu).

Den arbejdede godt, men kunne jo kun smide toppen nedad, så den var ikke til højsiloen, men det kendte vi jo heller ikke dengang. De kom dog hurtigt.

"Kolstrup" i Køge begyndte at lave imprægnerede siloer i alle størrelser. Jeg startede med at grave dem i jorden, så var "RUF'en" god nok, men der skulle mange huller til,

men det gik godt, og ensilagen var god. Jeg havde den fornøjelse at ligge i den øverste ende i kontrolforeningen i alle krigsårene på grund af roenssilagen.

Jeg købte også en bedre silomaskine, og med den kunne jeg smide roetoppen eller lucernen højere op, så jeg fik anskaffet en højere silo. Men jeg har aldrig investeret i støbte eller murede siloer.

Træsiloen var til at bruge til andre ting, når ikke den skulle bruges som silo, og det kom da også dertil, at vi måtte sælge kørerne. Vi havde i mange år en højtydende og god besætning og har udstillet på dyrskuet flere gange. Men vi fik smitsom kastning og måtte slå hele besætningen ned. Det var en sørgelig omgang med en god avlsbesætning, og man fik ingen erstatning af betydning. Desuden måtte vi ikke have køer i stalden i et år, så høsten af roer gik næsten tabt det år. Og vi kunne kun sætte ungvæg ind igen. Det var lovbeftet.

Jeg købte en del kvier, men det blev aldrig den gode besætning. Den omtalte silomaskine var en "Köla" med ilæggerbord. Den var ualmindelig god og kunne kaste materialet højt op. Jeg brugte den også til hø.

Så længe vi havde køer, havde vi meget lucernehø. Vi satte det altid på stativer, tre ben samlede i toppen og tre på tværs forneden. Der kunne sættes meget hø på sådan et stativ, og jeg fandt ud af, at det var hurtigere at hente stativerne i marken og slæbe dem hjem på en slæde end at læsse det på en vogn i marken. Gården ligger næsten midt

i marken, så derfor var det hurtigere på den måde.

I de første år kørte jeg dem hjem i laden med en hest og en slæde, jeg kunne stille ind under stativet og køre dem hjem, uden høet faldt af. Når vi kom hjem i laden, blev den tippet af, og så var det let at fylde i maskinen enten presseren eller silomaskinen, som så skar det ud og blæste det op i et ladegulv.

Der er en del forskel på den gamle og den nye maskine, at "RUF'en" ikke har egentlige knive men løse slagler, der godt nok slår roetop i stykker, men den kan ikke klare hø. Silomaskinen er faktisk en stor kvashugger med to store skarpe knive, og det er til at skifte kamhjul, så den skære kortere eller længere efter behag.

Selvom det gik ualmindeligt godt med at tærsk fra marken, havde vi jo alligevel alt det arbejde med selvbinder og skulle sætte korn op på marken og hente det hjem igen. Så vi nåede også det punkt, at vi vovede os til at købe en mejetærsker. Den første var en lille "Massey Harris", fem fod, en lille dejlig maskine at køre med, men alligevel for lille. Man skulle køre meget langsomt for ikke at spille, og tilmed har vi en stor bakke, og det kunne den ikke klare uden at spille, når man kørte op ad bakke. Vi byttede os så til en syv fods "Köla", der var noget større, men alligevel skulle man tage hensyn til, om det er op eller ned ad bakke.

Efter nogle år brændte motoren sammen på den 7 fods, og

det ville koste 7000 - 8000 kr. at få den i orden igen, så jeg købte en anden brugt "Köla", 8½ fods med "Ford Major" motor. Den hentede jeg oppe i Odsherred og gav 5000 kr. for en køreklar maskine. Det er den, jeg endnu har, og den kan stadig køre.

Jeg blev i 1954 sognefoged for Højelse Sogns søndre Distrikt, og det var der temmelig meget arbejde med. Men det kunne gå så længe vi havde karl, og senere, da vore to drenge blev voksne og var med i bedriften, når de ikke var på skole eller havde plads hos andre.

Men i 1966 begyndte de begge på en uddannelse, den ene på Landbohøjskolen, den anden på seminarium, vores datter var også på seminarium.

Jeg havde også besvær med blodomløbet i mine ben, så jeg sagde min stilling som sognefoged op.

Jeg har næsten altid dyrket frø. De første år kun markfrø, men i 1963 begyndte jeg at dyrke havefrø. Det fortsatte jeg med til 1988. Jeg har dyrket mange forskellige slags, både grøntsagsfrø og blomsterfrø, og til det brug egner "Köla"maskinen sig godt, for den er lige til at omstille fra tankmaskine til sække, og havefrøet skulle næsten altid i sække.

Den metode med høstakkene, at jeg kørte dem hjem en ad gangen, førte jeg videre med mejetærskeren. Det kunne ikke betale sig at tømme tanken over i en vogn i marken. Jeg kunne have ca. 12 tønder i tanken, og da alle skif-

terne gik hjem til gården, tømte jeg tanken direkte i korngraven udenfor laden, hvor jeg i forvejen havde arrangeret det sådan, at tærskemaskinen, som jeg brugte som finrenser, stod og kørte, mens jeg var i marken. Min kone måtte se lidt til maskinerne, om alt gik som det skulle, men det gik meget fint. Jeg kunne indstille det hele, så det passede med, at i den tid, jeg var i marken havde tærskemaskinen tømt korngraven. Kornet blev ved hjælp af en påmonteret kornblæser blæst op fra graven og lige ind i renseriet, men ikke igennem cylinderen, kun gennem renseriet, og så havde jeg en anden kornblæser, som samtidig blæste kornet op i magasinet. Jeg havde jo i rette tid fået indrettet med et lille tørreri, så jeg kunne klare både korn og frø.

Den første tærskemaskine, jeg købte det første år, var en 18" "Dronningborg". Den var nu udskiftet med en 24".

Jeg kunne købe den meget billigt. Det var en såkaldt hobetærsker, 24", og den var næsten ikke brugt. De kom jo frem samtidig med mejetærskerne, men fik ikke ret stor udbredelse.

Mejetærskeren slog den hurtigt ud, den var jo ikke så arbejdsbesparende som mejetærskeren.

Kornet skulle høstes alligevel med binder og stilles i hobe, og så var det jo alligevel på marken bagefter, både halmen og kornsækkene.

Maskinen stod på en blokvogn og var sammenbygget med presser og havde benzinmotor, og det hele skulle så træk-

kes rundt i marken med traktor og køres fra hob til hob. Men tilbage til traktoren. Den blev jo for lille til mit brug efterhånden. Den var ellers stærk nok i motoren, men da der ikke var differentialespærring på den, så skulle der ikke ret meget til, for at jeg kørte fast, og det var jo særligt, fordi vi har den store bakke ind over marken. Det var især et problem, når jorden var opblødt, selvom jeg også havde anskaffet en såkaldt klo til at spænde på det ene hjul, når vi skulle pløje. Så købte jeg en "Ford Supermajor". Den har jeg også endnu og er stadig glad for den. Det er forøvrigt den samme slags motor, der sidder på mejetærskeren. Den er altid meget let at starte.

Da jeg købte majoren, fik jeg samtidig sat en fure mere på ploven, som nu også var udskiftet til en "Kvernland"-plov, så den har tre furer, og den var jeg også meget bedre tilfreds med end "Fraugde"ploven. Den kunne ikke dække furerne ordentligt.

Siden skiftede jeg så "Volvo"en ud med en "Ford Dexta". Det skete samtidig med, at min benzintank i jorden blev kasseret. Så gik jeg over til diesel på alle maskinerne. Efterhånden havde jeg så også fået flere maskiner til traktor. Jeg fik skiftet til en frontmonteret renser. Så sparede jeg også en hjælper til at sidde bagpå, og min frøavl krævede en skårlægger, også frontmonteret. Den var først monteret på "Volvo"en, men senere på "Major"en. Den kunne også bedre klare den, også fordi der er flere gear i den. Denne skårlægger har jeg brugt meget. Den gør

et fint stykke arbejde. Den lægger skåret ud til venstre, så jeg er helt fri for at køre i frøet, og på den måde kan man tage lille eller stort skår efter behag.

For en del år siden blev det lovbeftet, at der skulle være styrtsikkert førerhus på traktorerne. I hvert fald måtte man kun have en hjælpetraktor uden førerhus. Jeg havde nu to traktorer uden hus, og den store "Major", som havde gået som entreprenørmaskine, var forsynet med et indskudt krybegear, så den var lidt længere end de almindelige "Major" traktorer, og derfor kunne man ikke sætte et originalt førerhus på den. Og da jeg så samtidig havde købt en anden brugt traktor, en "Ford 5000" med styrtsikkert hus, så kaldte jeg de andre for hjælpetraktorer, og nu hører man jo ikke nær så meget om den lovregel.

Men samtidig med traktoren købte jeg så en trefuret vendeplov, også brugt.

Alle andre kørte med vendeplov, og jeg syntes, det var dejligt at være fri for alle de render og rygge ude i marken, men så fik jeg det samme vrøvl som med den gamle "Volvo". Jeg kørte fast oppe på bakken, og det var ikke fordi motoren ikke kunne klare det, men der er nogle gruspletter i bakken, og uden at vide det, sad jeg uhjælpeligt fast, fordi traktoren pludselig gik i jorden. Så havde jeg ikke anden mulighed end at bede naboen om hjælp. Det blev jeg efterhånden ked af og solgte vendeploven igen.

Jeg havde heldigvis ikke solgt den gamle "Kvernland", som

så blev taget til nåde igen.

Da jeg købte "Ford 5000", købte jeg også en seks meter gødningsspreder, "Nordsten", brugt og billig, den blev jeg meget glad for på grund af bakken, fordi den gamle tallerkenspreder jo heller ikke kunne klare at køre på bakken uden at give mere gødning, når den kørte op ad bakken.

Med "Nordsten"'en kan man køre både op og ned, uden at der bliver forskel i kornet.

Efterhånden blev forholdene i landbruget sådan, at der skulle en større produktion til, for at få det til at løbe rundt økonomisk.

Planteprodukerne steg i pris, så i hvert fald de store ejendomme kunne klare sig uden husdyrhold. De mindste måtte i stedet udvide husdyrholdet. Der blev bygget en masse store stalde i de år.

Jeg turde ikke begynde at bygge nye stalde, og slet ikke med den beliggenhed her tæt ved Køge bygrænse, så i stedet begyndte vi begge to at gå på arbejde, samtidig med at jeg fortsatte med frøavl og sågar avl af blomsterløg. Vi gik på arbejde i ca. 8 år. Min kone næsten hele året og på samme arbejdsplads, "Koma" i Tjæreby, som har produktion af chrysanthemum. Jeg var på forskellige arbejdspladser, men jeg tog fri i foråret og i høsten. Jeg valgte et arbejde, jeg havde lidt forstand på og kunne klare samtidig med landbruget. Jeg forsøgte i 8 dage at arbejde på pektinfabrikken i Lille Skensved, men blev med

det samme klar over, at det ikke var noget for mig. Det var jo i treholdsskift, aften og natarbejde. Jeg sagde op igen med det samme, selvom vi tjente en god timeløn, så kunne jeg ikke holde til natarbejde, og så kunne jeg jo heller ikke så godt tage pauser ind imellem.

Jeg fandt ud af, at arbejde på frøfirma passede godt til en landmand. På frøfirmaet er det jo højsæson om vinteren, og om sommeren kan de klare sig med mindre mandskab. Jeg har været i "DLF" i Roskilde i fire vintre og i Herfølge en vinter, i Glostrup "FDB" og en vinter hos "Olsen's Enke" i Taastup. Om sommeren var jeg i fire sæsoner på Hahnøj i Tjæreby, "Koma", et hollandsk blomsterløg-firma, og i gartneriet hos "Olsens Enke" i Tåstrup har jeg også været.

Det var alltsammen noget, der havde min store interesse, samtidig med, at jeg tjente en del penge og lærte en hel masse om blomsterfrø.

Jeg fik også lejlighed til at købe nogle billige rensemaskiner både i Glostrup og i Herfølge, så jeg efterhånden fik indrettet et helt frørenseri på gården. Efterhånden blev forholdene for frøavlens vanskelige. Det ene frøfirma efter det andet gik ned. Jeg avlede blomsterfrø til Olsen's Enke i 25 år. Men så blev firmaet opkøbt af et firma i Sverige og derefter af "Dæhnfeldt", som måtte sælge til udlandet. "Herfølge Frø", som jeg havde avlet til i 40 år, gik også ned. Først blev det købt af "Trifolium", og lidt senere blev det hele slået sammen med

"DLF".

I de senere år har jeg kun dyrket korn og rapsfrø, men det går jo heller ikke mere med den nye EF-ordning. Det er jo heller ikke muligt at dyrke raps uden at skulle lægge brak.

Jeg har alle mine maskinanlæg stående endnu. De kan ikke flyttes uden at blive ødelagt, da de er fast installerede, så det hele er kun til et museum nu, men det er vist udelukket.

Hele problemet med gødning, enten staldgødning eller kunstgødning har jo været håndarbejde næsten til efter krigen 1940-45. Ingen af de steder, jeg har tjent som karl har vi haft gødningsspreder under nogen form. På den sidste gård, hvor jeg var karl i 1932 med 120 tdr. land var det alene håndarbejde, og det var ellers på en gård, hvor man fulgte med tiden.

Da jeg selv fik gård, var det det samme, men efter nogle år var vi to naboer, som købte en tallerkenspreder til hest, men kun til kvælstofgødning. Superfosfat og kali kunne den ikke klare. Der var jo ikke noget, der hed granulert gødning endnu. Staldgødning var alene håndarbejde i mange år, men efter krigen kom staldgødningssprederen, men kun på maskinstationer og meget store gårde, og gødningen skulle stadig læsses med håndkraft, men så kom lassegrabben. Det var en stor lettelse, og da efterhånden roehøsten også blev mekaniseret med både optager og af-

læsservogn, ja så var der jo ikke meget af det rigtig strenge slæbearbejde tilbage i landbruget. Men samtidig udviklede forholdene sig, så der skulle mere og mere jord til, for at få arbejde nok til alle disse maskiner og til forrentning af kapitalen, der står i dem. Det har været et stort problem for mange.

Alt det kemiske med sprøjtning for både dit og dat er jo også kommet i min tid, så jeg fik også anskaffet en lille sprøjte og klarede mig med den i nogle år, men fandt hurtigt ud af, at det nok var det, man bedst kunne overlade til andre. Der var jo efterhånden opstået så mange maskinstationer rundt omkring med meget bedre og større sprøjter, så det var jeg godt tilfreds med, og da jeg for nogle år siden på grund af sygdom måtte overlade mere og mere arbejde til andre, ja så var jeg så heldig, at få en nabo, som er både flink og dygtig og har alle de gode og store maskiner, der skal til. Det er meget vigtigt, at alle maskiner passer sammen i størrelse, så maskine, sprøjter og mejetærsker m.m. I nogle år har vi også fået halmen snittet af mejetærskeren og nedmuldet. Det går tilsyneladende godt. Vi kunne ikke afsætte halmen, og afbrænding var heller ikke så rart, og blev også forbudt. Da jeg lærte landbrug både på landbrugsskole og i praksis hos andre landmænd var sædskifte jo noget af det vigtigste. Det var godt med mange skifter, så der blev en god vekselvirkning mellem afgrøderne, det er noget, som ikke harmonerer med moderne drift og lovdiiktater fra myndighe-

der. 65% med vinterafgrøder har vi aldrig før praktiseret. Jeg har altid ~~hav~~^{haft} marken delt i ti skifter, men efter at kørerne er sat ud, er vi nu nede på tre skifter, men endnu går det da godt, vel også på grund af mere sprøjtning, men hvor længe kan det gå på den måde?

I efteråret 1992 fik jeg for første gang sået vintersæd i hele marken. Hvede i to skifter og byg i ét. Det var også min nabo, der klarede det hele på meget kort tid med to meget store trefurede plove og samtidig en såmaskine med alle hjælpemidler påmonteret, så det hele blev klaret i én arbejdsdag.

Disse nye såmaskiner med det hele påmonteret, så de kan køre lige efter ploven, er også tilsyneladende et stort fremskridt, i sammenligning med, at vi før var meget mere afhængige af vejret i efterårstiden.

Det skete visse år, at vejret drillede, så vi enten fik sået alt for sent eller slet ikke nåede det. Jeg har da en gang måttet undlade at få sået vintersæd på grund af vejret. Jeg havde købt såsæden, men kunne ikke færdes på jorden, men det er jo ulovligt nu. For en del år siden tror jeg ikke, det kunne gennemføres med 65% vintersæd hvert år.

Holger M. Larsen

"Engtoftegård"

Lyngvej 25, Ølby